

УДК 331.52

М.С. Слободчук

ВПЛИВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ

Глибокі зміни в процесах трудової діяльності, в структурі зайнятості, в трудових відносинах ставлять перед економічною наукою проблему інтеграції ринку праці України в світовий ринок праці. В цих умовах найбільш актуальним є дослідження проблем міжнародної міграції та інтенсивності переміщення робочої сили. Розподіл та використання трудових ресурсів приймає трансграничний характер, що потребує державного регулювання ринку праці в рамках національної держави та наднаціонального об'єднання. Вивчення світових тенденцій розвитку соціально-трудова відносин є важливим для розуміння процесів світової економіки та для вибору більш ефективного напрямку розвитку ринку праці України. В процесі дослідження визначена специфіка ринку праці України, яка обумовлена трансформацією економіки, що потребує аналізу тенденцій світового ринку праці та розробки механізму регулювання національного ринку праці. Прискорена інтеграція національного ринку праці в світовий загострює проблеми вивчення механізмів та факторів, які сприяють розвитку світового ринку праці, масштабів інтегрованої робочої сили, вимог до її відтворення та використання у суспільному виробництві на світовому рівні.

Ключові слова: міжнародний ринок праці, трудова міграція, еміграційна політика, зовнішня зайнятість, нелегальна міграція, трудові мігранти, іноземна робоча сила.

Глубокие изменения в процессах трудовой деятельности, в структуре занятости, в трудовых отношениях ставят перед экономической наукой проблему интеграции рынка труда Украины в мировой рынок труда. В этих условиях наиболее актуальным является исследование проблем международной миграции и интенсивности передвижения рабочей силы. Распределение и использование трудовых ресурсов приобретает трансграничный характер, что требует государственного регулирования рынка труда в рамках национального государства и наднационального объединения. Изучение мировых тенденций развития социально-трудовых отношений важно для понимания процессов мировой экономики и для выбора более эффективного направления развития рынка труда Украины. В ходе исследования определена специфика рынка труда Украины, которая обусловлена трансформацией экономики, что требует анализа тенденций мирового рынка труда и разработки механизма регулирования национального рынка труда. Ускоренная интеграция национального рынка труда в мировой актуализирует проблемы изучения механизмов и факторов, влияющих на развитие мирового рынка труда, масштабов интегрированной рабочей силы, требований к ее воспроизводству и использованию в общественном производстве на общемировом уровне.

Ключевые слова: международный рынок труда, трудовая миграция, эмиграционная политика, внешняя занятость, нелегальная миграция, трудовые мигранты, иностранная рабочая сила.

Deep changes in work processes, in employment structure, in the labor relations put a problem of Ukraine's labor market integration in the world work market before economic science. In these conditions the research of the international migration problems and intensity of labor movement (или можно labor movement intensity) is the most actual. Distribution and use of a manpower gains cross-border character that demands state regulation of the labor market within the national state

and supranational association. Studying of world tendencies of development of the social and labor relations is important for understanding the world economy processes and for a choice of more effective development direction of Ukraine's labor market. During research of the specifics of Ukraine's labor market is determined, it is caused by economy transformation that demands the analysis of tendencies of the world work market and development of the mechanism of the national labor market regulation. The accelerated integration of a national labor market into the world actualizes the problems of studying mechanisms and the factors influencing the development of the world work market, scales of the integrated labor, requirements to its reproduction and use in a social production at the global level.

Keywords: *international labor-market, labor migration, emigrant policy, external employment, illegal migration, labor migranti, foreign labor force.*

Постановка проблеми. Інтеграційні процеси ринку праці України зі світовим ринком праці вимагають подальшого дослідження для забезпечення взаємовигідності у сфері міжнародного обміну трудовими ресурсами. Інтенсифікація трудових стосунків на міжнародному ринку праці повинна здійснюватися у напрямі формування цивілізованих умов найму і звільнення працівників, вдосконалення стимулювання і мотивації праці мігрантів. Реальна ситуація на вітчизняному ринку праці свідчить про те, що зовнішня зайнятість в найближчому майбутньому залишатиметься актуальною і зростаючою проблемою для ринку праці України. Тому держава повинна проводити ефективну міграційну політику, направлену на посилення правового і соціального захисту українських працівників за кордоном через підписання регулюючих угод.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема інтеграції ринку праці України як науково-дослідного напрямку залишається актуальною і перспективною. В українській науковій літературі розвиток ринку праці, його інтеграція, зайнятість і безробіття привертала увагу таких учених як А. Городюк, Б. Каршинський, О. Кравчук, М. Санакова, М. Семенюк, О. Сохань, О. Стогній, Л. Шевченко, П. Яркін і ін. Динамізм економічних змін, як в нашій країні, так і в світі, обумовлює необхідність сучасних досліджень інтеграції ринку праці України в світовий ринок для підвищення ефективності його функціонування.

Мета статті направлена на дослідження ролі інтеграції ринку праці

України в світовий, виявлення його нових тенденцій і специфіки процесів розвитку в умовах, що змінилися.

Виклад основного матеріалу. Підвищення темпів соціально-економічного розвитку України і додавання йому інноваційного характеру тісно пов'язано з формуванням і розвитком ринку праці. Прогресивність його розвитку залежить від системи вищої і середньої освіти. Вона стала доступною і масовою, а освітні послуги стали одним з найбільш жаданих ринкових продуктів. Тому здатність учбового закладу своєчасно реагувати на потреби ринку праці сприймається як свідчення його потенційних можливостей на ринку освітніх послуг.

Взаємозалежність між ринком освітніх послуг і ринком праці є системою співвідношення між попитом і пропозицією на висококваліфіковану робочу силу. Відставання ринку освітніх послуг від потреб ринку праці веде до уповільнення соціально-економічного розвитку країни, а в разі їх скоординованого функціонування результативність розвитку демонструє позитивну динаміку. Тому інтеграція ринків праці і освітніх послуг у сфері вищої освіти є одним з перспективних ресурсів динамічного розвитку як регіонів, так і країни в цілому.

Перспективність соціально-економічного розвитку України містить ряд цільових орієнтирів розвитку вітчизняної системи професійної освіти: розвиток інноваційних програм на основі інтеграції освітньої, наукової і виробничої діяльності; формування національної кваліфікаційної структури з врахуванням перспективних вимог розвитку інноваційної економіки і професійної мобільності працівників.

Інтенсифікація інтеграційних процесів, що відбуваються в світовій економіці, вимагає посилення досліджень соціально-економічного розвитку між країнами. Глобалізація світової економіки обумовлена прогресом в техніці і технології виробництва, у вмісті і характері праці людей.

Важливим компонентом сучасного світового господарства є міжнародний

ринок праці, що являє собою органічну сукупність інтегрованих національних ринків праці. Формування світового ринку праці – це складний соціально-економічний процес динамічного розвитку національних ринків праці, що формуються розподілом і перерозподілом робочої сили, зміною пропозиції і попиту на робочу силу. Посилення розвитку світового ринку праці обумовлене розширенням можливості конкурентоздатного працівника вибирати місце роботи, проживання, не обмежуючись територією тієї або іншої країни.

Україна йде шляхом посилення співпраці зі світовою економічною спільнотою в області міжнародного ринку праці. Трудова міграція стала невід'ємною реальністю функціонування українського ринку праці, набуваючи усе більш стабільного і масового характеру. Тисячі наших співвітчизників працюють сьогодні за кордоном. Зростає популярність України з боку іноземних робітників і фахівців. Громадяни більш ніж 80 країн працюють сьогодні в промисловості, сільському господарстві, в системі освіти і охорони здоров'я.

Для створення конкурентоздатного ринку праці в Україні треба проводити інноваційну соціально-економічну політику, яка дозволить задіяти молодь, удосконалювати нормативне правове регулювання ринку праці, враховуючи проблеми регіонів, забезпечувати систему соціальних стандартів і гарантій, стимулювати розвиток малого і середнього бізнесу за допомогою пільгового оподаткування. А також захищати українських громадян при виїзді на роботу за кордон і спростити процедуру їх оформлення на тимчасове працевлаштування. Це сприятиме зменшенню чисельності безробітних на ринку праці, поліпшенню матеріального положення людей і збільшенню валютних надходжень до країни.

У епоху високорозвиненої ринкової цивілізації роль людського чинника зростає. Це обумовлено розширенням і поглибленням науково-технічної революції, освоєнням високо складних технологій, комп'ютеризацією і інформатизацією суспільного виробництва, що не може обходитися без масової

творчої діяльності. Особливістю сучасного ринку праці є посилення творчої активності працівників значної частини професій і широкого використання у сфері виробництва новітніх технічних засобів і відповідних знань.

Важливим елементом сучасного етапу розвитку економіки України в системі світогосподарських зв'язків є міжнародний ринок праці, для якого характерна надзвичайна мобільність робочої сили, яка об'єднує більше 1,3 млрд. працездатного населення світу. Ринок праці України все більше інтегрує в світовий і характеризується посиленням міграційних потоків. Згідно з оцінками експертів, за кордоном сьогодні працює до 7 млн. громадян України [3,58]. Наша країна є найбільшим постачальником трудових мігрантів до Польщі, Італії, Іспанії, Португалії, а також до Росії. Як показує практика, міжнародні мігранти не грають домінуючої ролі на національний ринок праці, тому що зайняті некваліфікованою і малокваліфікованою працею, що не може підсилити конкурентну напруженість з національною робочою силою.

На міжнародному ринку праці інтенсифікуються інтеграційні процеси, які виявляються в посиленні трудової міграції. Національні ринки праці все більше втрачають свою замкнутість і відособленість. Між ними виникають транснаціональні потоки і переміщення робочої сили, які набувають стійкого характеру.

Такі трансграничні переміщення робочої сили поряд з переміщенням капіталу між країнами утворюють міжнародний рівень ринку праці. Формування міжнародного ринку праці свідчить про те, що процеси світової інтеграції здійснюються не лише в економічній і науково-технічній областях, але починають зачіпати складнішу область соціальних і трудових стосунків, що набувають глобального характеру. У безпосередньому зіткненні опиняється соціальна політика різних країн, що володіють неоднаковою соціальною сферою і несхожими національними традиціями. Ці інтеграційні процеси повинні йти згідно багатьох напрямків: умов праці, її оплати і стимулювання працівника, способу найму і звільнення працівника, тривалості робочого часу,

надання відпусток і ін. Інтеграція ринку праці України в світовій відбувається у формі міграції робочої сили і поступового злиття національного ринку праці в міжнародний, коли остаточно усуваються юридичні, національно-етнічні, культурні і інші відмінності між ними. У сучасних умовах, коли створені надійні системи телекомунікацій, відбувається інтеграція національних робочих місць зі світовими без фізичного переміщення працівників. Такий вигляд міграції називають аутсорсингом, коли працедавець через інтернет дає завдання працівникові з перекладу з іноземної мови, з розробки програмних продуктів і ін. [2].

Рух робочої сили на міжнародному ринку праці здійснюється у вигляді трудової міграції, яку можна розрізнити за тривалістю, регулярністю, легальністю, рівнем кваліфікації. Регулярна міграція може підрозділятися на вільне переміщення, постійне поселення і дозвіл знаходиться в країні протягом певного терміну.

Причинами міграції є чинники як економічного, так і неекономічного характеру. До неекономічних причин відносяться: політичні, національні, релігійні, расові, родинні і ін. Причини економічного характеру криються в різному економічному рівні розвитку окремих країн. Робоча сила переміщується внаслідок національних відмінностей в рівні заробітної плати, а також з країн з низьким рівнем життя в країни з вищим.

Трудова міграція має позитивні наслідки: сприяє зменшенню рівня безробіття для країни-експортера робочої сили, збільшенню валютних надходжень до країни, зростанню доходів сім'ї, придбанню і підвищенню знань і досвіду працівника, знайомство з більш передовою організацією праці і ін. По поверненню додому ці працівники поповнюють ряди середнього класу, вкладуючи засоби у власну справу, створюючи при цьому додаткові робочі місця.

Країни-імпортери робочої сили отримують певні вигоди:

- знижуються витрати виробництва, обумовлені нижчою ціною іноземної робочої сили;

- перебування робочої сили збільшує попит на товари і послуги, що стимулює зростання обсягів виробництва;

- імпорт кваліфікованої робочої сили приводить до економії засобів на вчення і професійну підготовку;

- іноземні працівники не забезпечуються пенсіями і соціальними пільгами в країні перебування.

До негативних наслідків експорту робочої сили слід віднести – це відтік учених, високо кваліфікованих інженерів, винахідників, технологів, ініціативних працівників і ін. Тому процеси трудової міграції діють як позитивно так і негативно на країни-експортери і країни-імпортери робочої сили.

Для зниження негативних наслідків і посилення позитивного результату від трудової міграції необхідно проводити ефективну державну політику. Прорахунки у вибиранні засобів міграційної політики викликають зростання нелегальної міграції, що негативно позначається на перспективності розвитку країни.

Можна виділити два основних міграційних потоків трудових ресурсів з України. Перший – країни Західної Європи, а другий – до Росії. Західно-європейський міграційний потік, який складає біля 3-х мільйонів чоловік, обумовлений високою заробітною платою, хоча і витрати на таку міграцію вищі [1]. Інший міграційний напрям – поступається першому по рівню заробітної плати, зате вимагає менших витрат на переїзд, житло і відсутній мовний бар'єр.

Процес міграції з України розвивається більшою мірою стихійно, а в меншій – організовано. В даний час трудова міграція з України приймає усе більш масовий характер. Західні країни в основному використовують робітників і фахівців на малокваліфікованих видах робіт, на підприємствах з шкідливими умовами праці, в добувній і оброблювальній промисловості, а також в торгівлі, обслуговуванні, як молодший медичний персонал і хатніх

робітниць. Попит на некваліфіковану робочу силу з України стійкий, але і тут пропозицію перевищує попит.

Розгляд позитивних і негативних наслідків міжнародної міграції робочої сили лежить в основі визначення напрямів державної і регіональної політики і побудування системи регулювання цього процесу. Експорт робочої сили зазвичай здійснюється на основі:

- міжурядових угод;
- індивідуальної ініціативи самого працівника;
- рекомендацій посередницьких фірм;
- нелегальних потоків.

Вихід працівника на міжнародний ринок праці формує у нього універсальну здібність до праці. Ця робоча сила виступає як інтернаціональний носій здібності до праці і загальнолюдських норм життя, а також носій національних культур і традицій. Формується новий тип міжнародного працівника, який досить гнучко і швидко може пристосовуватися до зростаючих вимог сучасного виробництва, легко пересуватися з однієї країни в іншу, бути досить комунікабельним в контактах з іншими працівниками. Крім того, працівник, що повернувся з-за кордону, зазвичай по-іншому дивиться на умови праці, рівень заробітної плати, на можливості професійної реалізації, на перспективність своєї кар'єри. Саме такі властивості інтегрованого працівника характерні для зайнятих в міжнародному виробництві, яке під впливом цілого ряду чинників економічного і політичного порядку продовжують безперервно розвиватися.

Процес інтеграції українського ринку праці в світовій відбувається досить інтенсивно. Проте для успішної інтеграції, що відповідає інтересам України, необхідно як вирішення проблем національного ринку праці, так і активна участь в міжнародних проектах і об'єднаннях.

Виводи і перспективи подальших досліджень. Світовий ринок праці досяг такого рівня розвитку, коли його не досить розглядати як сукупність

національних ринків праці, а як наднаціональну структуру, де здійснюється купівля і продаж робочої сили. Найбільш розвиненою регіональною системою глобального ринку праці є європейський, він обумовлений глибиною і досконалістю інтеграційних стосунків і наявністю єдиного ринку. Світовий ринок праці розвивається як система створення і розподілу трудових ресурсів через становлення міжнаціональних інститутів, що забезпечують ефективну зайнятість. Таким чином, ефективна інтеграція українського ринку праці в світовий можлива при вирішенні внутрішніх проблем ринку праці. Інтеграція ринку праці України в світовій відбувається по декількох напрямках. По-перше, це участь громадян України в міжнародній міграції. По-друге, це участь українського ринку праці в регіональних ринках праці. По-третє – це участь громадян в роботі транснаціональних компаній. Аналіз причин міграційних процесів в Україні вимагає вдосконалення міграційного законодавства для захисту національних інтересів держави, прав і свобод громадян України і іноземців.

Література

1. Основні показники соціально-економічного розвитку України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету статистики України. - Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
2. Ринок праці [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету статистики України. - Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
3. Ткаченко М.Ф. Глобальные вызовы для мирового рынка труда / М.Ф. Ткаченко // Мировая экономика и международные отношения. 2011. – №9. С. 56-67.